

Konfliktkunskap – en kunskap som måste prioriteras

Varje tid behöver revidera uppfattningen om vad skolans undervisning ska omfatta. Varje försök att tillföra ny kunskap stöter på motstånd i början, innan kunskap och medvetenhet om behovet av förändring vuxit sig tillräckligt starkt hos politiker och skolfolk. En sådan process pågår i Sverige och på många andra håll i världen gällande synen på behovet av undervisning om konflikter och konflikthantering.

Konflikter hör till vardagen, och rätt hanterade skapar de lugn i klassrummen och ger både elever och lärare möjlighet att utvecklas. Brist på kunskap om konflikthantering leder till en skolkultur präglad av rädsla och undvikande med risk för att kränkningar och övergrepp kan fortgå utan ingripande av kamrater och personal.

De verksamma lärarna på fältet försöker hjälpa eleverna att hantera och lösa uppkomna konflikter dagligen. Oftast står de ensamma inför denna uppgift och många gånger har de bara sig själva som redskap. Många saknar djupare kunskaper om vilka verktyg som finns att tillgå och vilka metoder som kan underlätta detta arbete. Andra har utvecklat fungerande strategier trots den begränsade kunskap de fått från lärarutbildningen.

Vi har alltså två uppgifter för skolan – undervisning och fostran. Samtidigt som lärarna ska ge elever kunskap om konflikter och konfliktorsaker på internationell nivå, ska de även hantera och lösa alla konflikter som blossar upp mellan individerna i en klass. De ska vara kompetenta att möta skolvärldens baksida, som vandalisering, våld, skolk, missbruk och mobbning. Blivande lärare, men även de som redan är ute i arbetslivet, måste få hjälp att handskas med skolans problem. Det är viktigt att förstå att konflikter inte alltid behöver vara av ondo och per automatik ska förknippas med bråk, negativa känslor och/eller besvärliga elever. Det är nödvändigt att ha förståelse för att konflikter också kan vara frigörande och roliga. De finns runtomkring oss och ingår naturligt i våra vardagsliv – de finns i alla grupper och på alla nivåer. Den viktiga fråga vi ska ställa oss är *hur* de ska hanteras.

Konflikthantering saknas

UngdomsBarometern lät 2006 på uppdrag av Lärarutbildningen vid Malmö högskola genomföra en undersökning kring frågor om lärarstudenters inställning till läraryrket generellt. Kring frågan vad som anses vara det viktigaste innehållet i en lärarutbildning, svarade hela 80 % av de tillfrågade studenterna i Skåne ”konflikthantering”, medan siffran i Stockholm blev 68 %. Det var bara ”pedagogiska kunskaper om lärande” som hade högre svarsfrekvens. Detta säger något om behovet.

För att de bästa studenterna överhuvudtaget ska vilja bli lärare, måste lärarutbildningarna hålla högsta kvalitet. Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet gjorde en gemensam undersökning (2006) kring lärarstudenternas inställning till lärarutbildningen. Av de tillfrågade studenterna hade 76 % en positiv inställning till utbildningen. Vad som däremot är alarmerande siffror är att mer än varannan student, 56 %, ansåg att de *inte* hade fått någon som helst utbildning i konflikthantering! Riksdagen har tagit beslut om att kunskaper om konflikthantering ska anges i examensordningen som ett mål för lärarutbildningen (2004/2005 UBU:4). Ännu har det

beslutet inte kommit till uttryck i högskoleförordningen eller i någon lokal examensbeskrivning som vi känner till. I högskoleverkets utvärdering av lärarutbildningen (2005) nämns inte konflikthantering som begrepp. Som ett av målen för en lärarexamen begränsas skrivningen under rubriken färdighet och förmåga till ”att visa förmåga att förmedla, förankra och tillämpa gällande regelverk som syftar till att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever” (UFB 3 2007/08). Vi menar att det är en alldeles för vag formulering för att den ska kunna fungera som underlag för en reell utveckling av konfliktkunskap i lärarutbildningen.

Varför får riksdagens beslut inget genomslag? Motstånd mot förändring och tröghet i skolsystemet förklarar en del. Många lärare äger genom erfarenhet tyst kunskap om god konflikthantering men många känner sig också vilsna så länge som konfliktkunskap förväntas fungera i det fördolda. Konflikter jämföras ofta med destruktiva situationer och dem vill man undvika.

Nödvändig kunskap för alla lärare

Enligt inledningen till nu gällande läroplaner ska undervisningen följa gällande internationella överenskommelser. I den enhälligt antagna FN-resolutionen (53/243) om *Årtiondet för en freds- och ickevåldskultur för världens barn* definieras vad man menar med fredskultur:

- Det är en kultur där man avvisar våld och lyckas förebygga konflikter genom att bearbeta dess orsaker och lösa problem genom dialog och förhandling.

Den grundsynen ligger bakom fyra konferenser med lärarutbildare, forskare och konflikthanteringspedagoger som har genomförts 2003-2008 genom ett statligt stött samverkansprojekt. Konferenserna har handlat om inventering av konfliktkunskaper, konflikthanteringsmetoder och pågående forskningsprojekt i avsikt att vaska fram vad som bör finnas med i alla lärarutbildningar. Vi menar att det är viktigt att konstruktiv konflikthantering ska ingå i den allmänna delen av lärarutbildningen och inte begränsas till att ges som fristående kurser eller som ett sidoämne på vissa lärarutbildningar i Sverige. En obligatorisk kurs om minst 7.5 hp inom Allmänt utbildningsområde (AUO) med tillämpning och uppföljning under praktikdelen skulle ge alla nya lärare nödvändiga grundkunskaper. Konfliktkunskap som reparativ rättvisa, kommunikationsteori, gruppdynamik och metoder för konflikthantering bör utgöra basen.

Kommunikation och konflikthantering hör nära samman. Vilken orsak en konflikt än må ha, så handlar det om att kunna skilja mellan person och sak, bli medveten om ömsesidiga behov och rädslor, se, lyssna, bli sedd och lyssnad på med respekt, förstå innebörden i jag-budskap, utveckla det sociala samspelet och självkänndomen. Alla i skolsamhället har nytta av förståelse för hur konflikter trappas upp och trappas ner, medvetenhet om konfliktlösningstilar och kunskap om medling för att kunna hjälpa varandra att finna konstruktiva lösningar.

Snabb kunskapsutveckling

Att konfliktkunskap och hantering av konflikter i skolan är ett eftersatt behov i lärarutbildningen beror möjligen på att man tror att det saknas teorier och metoder för att utbilda de studerande i ämnet. Men det är inte sant. Kunskapsutveckling inom området har skett i raska språng sedan 1960-70-talen. Galtungs freds forskning i Norge, australiensaren Burton med ”human needs theory” och amerikanen Rosenbergs teorier omkring ”non violent communication” har bl.a. bidragit till fördjupad konfliktkunskap.

Metoder som används i det förebyggande arbetet i skolan idag kan bl.a. vara forumspel, värderingsövningar, rollspel, emotionell och social träning inom ramen för konflikthantering, kompisamtal osv. Medling i skolan och mellan kamrater som ett sätt att öka eleverns och lärares engagemang i konfliktlösning har fått ett starkt fäste i övriga nordiska länder. I Sverige har hundratalet skolor i Norrbotten medverkat i ett forskningsprojekt om medling i skolan. Ett annat exempel är det utvecklingsarbete som bedrivits i Lund- och Malmöskolor under flera år med så kallade ”värstingar”, där konflikter mellan individer och grupper varit vardagsmat i klasser som kännetecknats av tufft klimat.

Vid Uppsala och Göteborgs universitet finns institutioner inriktade mot freds- och konfliktforskning. Lärarutbildningarna i bl. a. Luleå, Malmö, Stockholm, Uppsala och Umeå har sedan slutet på 1990-talet kontinuerligt gett fristående kurser för lärare i konfliktkunskap och kommunikation. Luleå och Kalmar har efter riksdagsbeslutet redan lagt in sådana kurser som obligatorium i AUO. Det finns såväl erfarenhets- som forskningsbaserad kunskap inom Sverige och internationellt som grund för obligatoriska kurser för lärare.

Regeringen har tillsatt en expertgrupp med Sigbrit Franke i spetsen. I början av december är det meningen att vi ska få klarhet i vad som ska ingå i den nya lärarutbildningen. Vår förhoppning är att utredningsgruppen har prioriterat konfliktkunskaper i den nya lärarutbildningen och poängterat behovet av kompetensutbildning för lärare på fältet. Signaler från föredragningar av utredningens preliminära resultat ger antydningar om att konfliktkunskap kommer att finnas med i utredningens rapport men i kombination med andra nyckelbegrepp för lärarutbildningen. Vi lärarutbildare känner oro för att konfliktkunskap i lärarutbildningen återigen kan komma att urvattnas.

Lika väl som man kan lära sig läsa, skriva, räkna, kan man lära sig att hantera konflikter utan våld! Rädsla för konflikter behöver omvandlas till intresse för och kunskap om konflikthantering i skolan. Den nya lärarutbildningen måste prioritera konstruktiv konfliktkunskap.

Margret Lepp, professor och Helena Pokka, adjunkt, Högskolan i Borås.

Peter Gill, professor, Högskolan i Gävle.

Ilse Hakvoort, lektor, Birgitta Friberg, adjunkt m.fl., Göteborgs universitet.

Gun Sand, lektor, Jönköpings universitet.

Lotta Eek och Ragnar Olsson, adjunkter, Högskolan i Kalmar.

Mia-Maria Sternudd-Groth, lektor, Karlstads universitet.

Eva Gislén, adjunkt, Högskolan i Kristianstad.

Andrezj Szklarskij, lektor, Linköpings universitet.

Greta Rova Lindberg, adjunkt, Luleå tekniska universitet.

Balli Lelinge och Bitte Johannesson, adjunkter, Malmö högskola.

Monica Findahl, adjunkt, Stockholms universitet.

Öjvind Diderichsen, adjunkt, Södertörns Högskola.

Agneta Lundström och Annika Nilsson, adjunkter, Umeå universitet.